

Csorba Zoltánné Váry Katalin: Hányas vagy 44-es?

Mi beleszülettünk a romos városokba, ahol lassan megtisztították a parkokat, és az iskolába vezető utat az aknáktól, ahol fokozatosan elbontották a romos épületeket, ahol hosszú évtizedekig lövések nyomát viselte minden egyes ház fala. Romok, félelem és szegénység mindenütt.

A háborúról nem beszéltünk, nekünk még nincsenek emlékeink arról, ahogy szüleink előbújnak az óvóhelyekről velünk, mint karonülő csecsemőkkel az ostrom és a hosszú rettegés után. A hadifogságból, vagy Auschwitzból szabadulókat már láthattuk, és a sok katonát. Nem minden kis barátunknak jött meg az édesapja a frontról, vagy a gulágról. És találkoztunk hadirokkantakkal, kezüket, lábukat vesztett, eltorzult arcú, testü szerencsétlen nyomorékokkal.

De nekünk azt mondták, hogy béke van,

A világháború éppen csak véget ért, és elkezdődött a békeharc, mert meg kellett védeni a békét. Tűzzel-vassal. Később „hidegháborúvá” szelídült a küzdelem.

Az ellenség mindig ott volt mindenütt. Itt volt a szomszédban a zsákmányra éhes, bennünket felfalni kész kapitalista Nyugat, de köztünk is itt volt az ellenség. Mert osztályharc volt. Köztünk éltek a kulákok, a volt katonatisztek és csendőrök, akiket bűnözőknek tartottak. A grófok, bárók és nagybirtokosok, a „feudális csökevények” végképp üldözötteknek számítottak, akik a népet sanyargatták, és az országot veszítették okozták.

A katonáknak nem kellett idegen földön harcolni, csak a szocializmust építeni. Láttuk viszont a szovjet katonákat, ugyan mi már inkább távolabbról, a laktanyákba húzódva.

Többen megjöttek, de sokakat akkor vittek el, sosem lehetett tudni, kit mikor és hova visznek el. Jön-e értük éjszaka az ÁVO fekete kocsija, és idegenek költöznek be a szomszéd lakásokba. Egész családokat telepítettek ki, és a gyerekek is eltűntek az iskolából, de nem beszéltünk róla.

Nekünk voltak testvéreink, öccseink, húgaink. Utánunk nagy korosztály jött, a Ratkó gyerekek („*Szülni asszonynak kötelesség, leánynak dicsőség*”). És úgy érezhettük, hogy törődtek is a gyerekekkel. Rólunk szóltak az ünnepek, majálisok, a gyermeknap, a télapó ünnep, és a húsvéti nyuszi, aki a tojásokat festette. Gyerekeknek nyomtattak könyveket és adtak elő filmeket, színdarabokat. A grundokat, foghíjakat beépítették, de megépültek a játszóterek, a vurstlik, az angol parkokból lett vidám parkok, cirkuszsátrak és Csillebérc.

Nem kellett éhezniük, illetve nem emlékezhattünk a hiperinflációra, de arra igen, hogy újra bevezették a jegyrendszert, és kiürültek a boltok, volt lisztjegy, cukorjegy, de a boltokban nem mindig volt cukor és liszt. A súlyos ellátási problémákat azzal magyarázták, hogy gyenge volt a termés, aszály, vagy árvíz sújtotta a mezőgazdaságot, később „hiánygazdálkodásnak” hívták ezt a

helyzetet, és nem beszéltek a TSZ-ekbe (termelőszövetkezetekbe) kényszerített parasztokról, akiknek padlásait lesöpörték.

Iskolába délelőtt-délután váltva jártunk a tanteremhiány miatt, és szénszünet volt a téli hetekben, nem síszabadság. Kisdobosok és úttörők lettünk. Megtanultuk a Kisdobosok 6 pontját, és az Úttörők 12 pontját. Őrsgyűléseket tartottunk, és őrseink rajparancsnokot választottak. Úttörő Stadionban sportolhattunk, Úttörőtáborba mehettünk, ha jól tanultunk Úttörő Vasutasok is lehettünk. Jelszavunk volt „*Előre!*”. Indulónk is: „*Ej, haj száll az ének, zeng az ének, ej, haj, úttörőnek kedve mindig jó*”. Mozgalmi dalokat énekeltünk: „*Mint a mókus fenn a fán, az úttörő oly vidám, évek szállanak a nyári fák alatt, csudaszép, gyönyörű az élet*”.

Orosz nyelvet tanultunk, bár orosz emberekkel nem találkoztunk, minket se engedtek hozzájuk, őket sem engedték hozzánk. Levelezni viszont tudtunk, a „szovjet pajtások” címeit az iskolában kaptuk. Megtanultuk a „*Katyusát*”, a „*Bunkócskát*”, és a szovjet himnuszt énekeltük az ünnepeken: „*Szójúz nyerusimnij reszpublik...*”

Az iskolában azt tanultuk, hogy mintaképünk a szovjet ifjúság, olvastuk a szovjet partizánok ifjúsági regényeit, és néztük a szovjet ifjúgárdisták filmjeit.

Éljeneztünk és tapsoltunk Rákosi Pajtásnak, népünk bölcs vezérének. Harsogta a rádió „*Éljen Sztálin, éljen Rákosi*”. Hatalmas ünnepeken és felvonulásokon vettünk részt szüleinkkel Május 1-jén. Együtt énekeltük „*Éljen május elseje, Énekszó és tánc köszöntse, Zeng és dalol az élet, Szállj csak zeneszó, ének Ébresszed a magyar népet*”. Megünnepeltük április 4-ét, felszabadulásunk ünnepét nagyszabású katonai parádéval, díszszemlével amit a rádió és az újságok méltattak.

Tudtuk, hogy minek köszönhetjük az újjáépítést, mert az iskolában, és az újságban, rádióban megmondták, megírták, hogy mindent a Pártnak, és a bölcs pártvezetésnek köszönhetünk. Magasztalták a bölcs népvezért, aki a dolgozó nép élén áll, és tévedhetetlen. Énekeltük, hogy „*A párttal, a néppel egy az utunk, Jelszavunk munka és béke, Mi kommunista szívvvel indulunk és Bennünk a népünk reménye*”

És tényleg láttuk, ahogy épül az ország, feltámad a romokból, Budapesten sorra megnyitották a hidakat, diadalként éltük meg a helyreállítás egy-egy állomását. A beépülő foghíjak új házait meglepődéssel figyeltük, és irigykedve néztük a mára igénytelennek, oda nem illőnek tartott épületeket, amiket a gyors újjáépítés hevében felhúztak. Az ötéves tervek bűvöletében nőttünk fel, kézi vezérléssel irányítottak, mindennek megvolt a helye, hiszen a tervgazdálkodás teljesen átfogta a népgazdaságot. A népgazdaság pedig a népé volt, az államosítások

mindenre kiterjedtek. A gyárak, a házak, az erdők, a földek is közös tulajdonba kerültek.

Az ország gyarapodott. Az emberek szegények maradtak, mindenki egyformán szegény volt. Lakását bérelte az IKV-tól (ingatlankezelőtől), autónk nem volt, az utcákon nem volt forgalom, arról a kevés autóról viszont tudtuk, hogy kié. Fával, koksszal fűtöttünk, amit kiutálással kaptak szüleink, és a szenes emberek nagy kosarakban vitték a pincébe, amit onnan nekünk kellett felhozni, hogy befűtsünk. Nem volt elektromos hűtőszekrény, a jégszekrénybe való jeget a lovaskocsi tetejéről markos legények hozták fel a vállukon. A szemetes kocsi is megállt a házaknál, és úgy kellett a nyitott kocsi tetejére kiborítani a szedett-vedett vödrökből a hulladékot.

Viszont volt operabérletünk, jártunk koncertekre, szavalóestekre, kiállításokra. Volt jégrevü, színház, mozi. A sportolás fontos volt, szinte egyedüli lehetőség az utazásra, a szabadabb életre, versenyt tornáztunk, pingpongoztunk és úsztunk. A nagy teleken a felöntött iskolaudvarokra, teniszpályákra jártunk korcsolyázni, és vasárnapokon kirándulni mentünk. A vasárnap volt az egyetlen nap, mikor pihenni tudtunk, amikor a család együtt lehetett. Ilyenkor az ágyból nem akarózott felkelni. Mert a templomba járással vigyázni kellett. Fű alatt megengedett volt az első áldozás, bérálás, konfirmálás, de erről nem beszéltünk. Ha kitudódott, hogy valaki templomba járó, az a pályafutásának a rovására ment, és még szerencséje volt, ha nem kezdték el üldözni, mint a „klerikális reakció” bérencét.

A határok világosak voltak, a rádióból tudni lehetett a korlátokat. A Szabad Nép pedig mindent megírt, világos iránymutatást adott. Mindenkinek járt, elő kellett fizesse, házhoz hozták reggelente, fontos volt, annál is inkább, mert nem lehetett WC papírt kapni.

Nekünk kettős életünk volt: egy otthoni, és egy az iskolai, nyilvános használatra. Szüleink belénk nevelték, hogy amit otthon hallasz, azt nehogy elmondd az iskolában, még a legjobb barátidnak sem. Mást mondtak nagyszüleink, és homlokegyenest mást hallottunk a rádióból, és az iskolában. Megtapasztaltuk, hogy vigyázni kell. Feljelentések kora volt ez, nem sok kellett, elég volt egy szomszéd bejelentése, és már behívták a családfőt az ÁVO-ra és elbeszélgettek vele. Ha mégis ki kellett mondani egy őszinte kritikát, akkor lehalkítottuk a hangunkat. Aki nem vigyázott, az megjárta, elvitte az ÁVO, és eltanácsolták az iskolából.

Aztán eljött 1956, és kiderült az igazság. Ekkor 12 évesek, hatodikosok voltunk. Nem tartott tovább 2 hétnél, és 2 hónapig nem kellett iskolába mennünk. Szüleinkkel voltunk otthon, nem engedtek ki az utcára, mert ott lőttek. Komoly

leckét kaptunk a háborúról, az erőszakról, a hazaszeretetről, önfeláldozásról és a kemény valóságról.

Hallgattuk a Szabad Európát, de a Kossuth Rádióban is másképp beszéltek, attól kezdve, hogy beolvasták: „*Hazudtunk éjjel, hazudtunk nappal, hazudtunk minden hullámhosszon*”. És ledöntötték a Sztálin szobrot, voltak tüntetések, sortüzek, amikről csak utólag hallottunk. A Szabad Európa volt a leghallgatottabb hírforrás, és akkor nem kellett félni a következményektől. És láttuk az elvtársakat félni, akiktől eddig mi féltünk. Nyíltan tudtunk beszélni, örültünk, hogy megtört az elvtársak hatalma, végre magyarnak érezhettük magunkat, a „*Talpra magyar*” a himnusz, a lyukas zászló új értelmet kapott számunkra.

És bekövetkezett november 4-e sötét hajnala, amikor arra ébredtünk, hogy dörgött és remegett a város, az oroszok visszavették Budapestet. Lelepleződött, hogy példaképnek és védelmezőnek beállított szovjet barátaink nem mások, mint a megszálló hatalom zsoldosai.

Sokan „disszidáltak”. Ismerőseink közül többen leléptek, itthagya csapat-papot. Amikor újra iskolába kellett járjunk, rájöttünk, hogy osztálytársaink közül néhányan hiányoznak, el se tudtunk búcsúzni tőlük.

És jött a Kádár korszak, ami 25 évig tartott. Ebben éltük le életünk legszebb részét, ekkor fejeztük be tanulmányainkat, váltunk felnőtté, alapítottunk családot, találtunk hivatást. És fiatalságunk boldog volt a zsarnokság ellenére.

Minket eleve hazugságra és képmutatásra neveltek. Megtanultunk megbékélni, megalkudni, ha tovább akartunk tanulni, ha előbbre akartunk jutni. Nekünk nem esett nehezünkre, mert úgy szocializálódtunk, hogy nem ismertünk mást, mint a szocialista jelszavakat, az elvtársi népboldogító szövegeket. Már nem hittünk benne, de nem volt alternatíva.

Különben is a kettősség nem csak a hazai viszonyokat, hanem az egész világot jellemezte. Arra eszméltünk, hogy nemcsak az otthoni- kontra iskolai szövegek mások, hanem a világ is így van berendezve. Két Európa és két Németország van, egy jó Németország, a szocialista NDK, és egy másik, az NSZK. Egyetlen igaz barátunk van a Szovjetunió, a Nyugat az ellenség. A szocializmus kontra imperializmus, a jó és a rossz szemben áll egymással, az ellentét kibékíthetetlen, Viszont nem kis problémát okozott, hogy a Nyugat volt a gazdag, a távoli Amerika pedig maga a Kánaán, ahol mindenkinek van autója, és szabadon utazhat. Úgy magyarázták, hogy mi csak a szegénységet örököltük, ők pedig a gyarmatokból és a kizsákmányolásból gazdagodtak meg. De úgyis utólérjük őket, csak idő kérdése, mert nálunk mindenki dolgozik, ott pedig nagy a munkanélküliség.

Azt nem lehetett eltitkolni, hogy ők ott sokkal jobban élnek, és amikor már engedték hogy hazalátogassanak, magukkal hozták a vonzó világ csábítását. A Nyugat a szabadságot jelentette, ahol minden megengedett, jólét és a boldogság van. És mindent lehetett kapni, az üzletek zsúfolásig tele árukkal. Mi narancsot és banánt évekig nem láttunk, és alig hittük, hogy „ott kint” roskadoztak a polcok.

A kísértés nagy volt, ha nem lett volna műszaki zár a határon, a fiatalság zöme megpróbálta volna szerencséjét „odaát”. De mi úgy nőttünk fel, hogy nem utazhattunk, 20 éves korunkig csak a keleti szomszédainkhoz mehettünk.

A Kádári megtorlás, a bosszú után békésebb évtizedek jöttek, „*Aki nincs ellenünk, velünk van*”, és nagyobb személyi szabadságként éltük meg, ahogy fokozatosan lehetett nyugatra is utazni (3 évenként még némi valutát is igényelhattunk), autót vásárolni (bár évekig kellett várni a Lada, Skoda, Zsiguli kocsikra) nyíltabban beszélni, nyugati zenét, irodalmat hallgatni, olvasni. Már nem kellett annyira szeretni a szovjeteket, ünnepelni a pártvezért, gyűlölni az osztályellenséget. „*Ahogy lesz úgy lesz, a jövőt nem sejtetem, a sors ezer rejtelem, bárhogyl lesz, úgy lesz*” énekeltük. Konszolidáltabb körülményekre, kulturáltabb közbeszédre, békés reformokra készültünk.

Ebbe durrantott bele 1968, amikor magyar katonák a szovjetekkel együtt megszállták Csehszlovákiát. Rá kellett döbennünk, hogy az egész rendszer egy zsákutca. A reformokat nem engedi a Nagy Testvér, kár reménykedni a változásokban, marad minden a régiben. Már világosan látszott, hogy a vállalkozások szabadsága, az érdekeltség megteremtése lenne a kulcsa a haladásnak, de enélkül nincs tovább.

Énekeltük, hogy „*Ha egyszer ez van, ezt kell szeretni, a régit végre el kell feledni. Az ember sose éljen tétlen, lépjen csak előre tovább, az jó*”. Különben is „*Fogj egy sétapálcát, és légy vidám*”. Táskarádióinkból is az szöveg: „*Te csak várj, míg felkel majd a nap*”, „*Nem vagyok ideges, fő a nyugalom, száz évig élek én, ha így folytatom. Arcomon csak mosoly lehet és derű, mert az élet végső fokon nagyszerű*”,

Ugyanakkor a kis engedmények javították a közérzetünket, megkönnyítették életünket. Mi voltunk a legvidámabb barakk, nálunk volt először GYES, felgyorsult a lakásépítés, virágzott a háztáji, valóságos nyaralóépítési láz tört ki. Volt már szabad szombat, saját autónk, hobbink, spórolhattunk a külföldi utazásokra. Az irodalom, a művelődés területén a 3 T (támogatás, tiltás, túrés) politikája új színeket, érdekes témákat hozott a közéletbe. Szabad volt beszélni a nemzetről, Trianonról, háborúkról.

Merész dalokat énekelhattunk, mint például az Illés együttestől „*Ne gondold, ó*

ne, hogy tied a világ.....És ha még most tied a szó, Ne hidd, hogy így marad örökre, Ajánlom, tűnjél el a színről sietve.” vagy „Miért hagytuk, hogy így legyen,El ne hidd, hogy minden rendben, bárki szédít, El ne hidd, hogy hallgatunk a hazug szóra, El ne hidd, hogy mindig mindent megbocsátunk”.

Pedig a Kádár korszakban sok mindent megbocsátottunk, és együtt éltünk a kicsi és nagy hazugságokkal, mert *„Mindenki másképp csinálja. Van, aki megmondja, hogy mit szabad. Van, aki nem teszi, amit nem szabad. Van, aki nem tudja, hogy nem szabad, S olyan is van, akiről nem értem, hogy miért szabad? ...Van, aki tüntet és van, aki kitüntet. Van, aki feltűnik és a talapzatra felülhet.”* Azóta se írtak ennél jobb nótákat.

A kis boldogságokért nem is kellett nagy árat fizetnünk. Legalábbis nem akkor kellett megfizetni a hatalmasra duzzadt államadósságot, meg nem szolgált jólétünk árát. De sokkal többet veszítettünk azzal, hogy elkényelmesedtünk, elfogadtuk rossz iskoláinkat, gyenge tanárainkat, és elment mellettünk a világ. Biztonságunkért cserébe feladtuk a jövőnket. Fogalmunk se volt a világot irányító erőkről, a globális folyamatokról, multikról, érdekszövetségekről.

És egyszer csak megtörtént a csoda: a rendszerváltás 1990-ben. Számunkra még éppen időben, a 40-es éveinket tapostuk, még nyitottak voltunk az újra, és részt vehettünk a változásokban. Már a 80-as években ordítóan nyilvánvalóvá vált, hogy a Nagy Testvér elvesztette a versenyt, megindult a stabilnak, állandónak gondolt rendszer bomlása. Tabuk dőltek meg sorra, korábban elképzelhetetlen dolgok történtek pár év alatt. Végérvényesen új időszak köszöntött be: privatizáció, többpártrendszer, választások, újratemetések. Tanúi lehettünk, amikor 1991 júniusában az utolsó szovjet katona elhagyta az országot, és decemberben a Szovjetunió is megszűnt. Ünnepeztünk: „*Bye bye Szása*”, és „*Továrisi konyec*”.

És bekövetkezett: *”Egyszer minden véget ér, még ha akkor is, ha nem szeretném.”*

Új koordinátához kellett alkalmazkodni. Egy másik Unióhoz. De ez a fordulat nagyon felkészületlenül ért bennünket, szánalmasan ostobán sétáltunk bele az új mozgástér csapdáiba, kíméletlen versenyébe.

Elkezdődött a helyezkedés, és azt tapasztaltuk, hogy a korábbi erős emberek megmaradtak erős embereknek, és a politikai hatalmuk mellé megszerezték a gazdasági hatalmat is. Az az érzésünk volt, hogy újra kimaradtunk valamiből. Nem voltunk tudatában a hirtelen megnyíló lehetőségeknek, nem értettük, hogyan gazdagodtak meg egyesek egyik hónapról a másikra, hogy jöttek létre az új nagyvállalkozások, a nagybirtokok, a maffiák. Máig nem tisztázódott, hogyan kótyavetyélhették el a szemünk láttára a magyar ipar büszkeségeit a gyárat

(Vörös) Csepeltől a Váci útig, ráadásul a legkorszerűbb üzemeket, mint a Ganz, MOM csupán a telekár értékéért vásárolták meg. Számunkra felfoghatatlan, hogy a közművek is külföldi kézbe kerültek, és a totális kiárusítás ellenére az állam eladósodottsága csak nőtt.

A reklámok elárasztották levelesládáinkat, a rádió, TV kampányok bejöttek, betörték a lakásainkba, és ugyan sose hittünk a nyilvánosan meghirdetett szlogenekben, az átverések állandóvá váltak. Az átverések csúcsa a devizahitelezés volt, ami százezrek életét tette tönkre.

Nem szívesen kapcsoljuk be a rádiót, TV-t, és újabban számítógépeinket. Mérgezetté vált a levegő, az egymással versengők élet-halál küzdelmet vívnak a hatalomért, a vita egyre élesebb, harsányabb, könyörtelenebb lett. Állandó a támadások, veszekedő, egymást mószeroló pártvezérek és hangadók csatazaja. Először meglepődtünk, amikor hallottuk a parlamentből: „*A kormány mondjon le!*” vagy „*Tetszettek volna forradalmat csinálni*” de azóta oda se figyelünk, előre tudjuk, hogy azt mondják, hogy mindig a másik hazudik.

Éppen 60 évesek lettünk, amikor az Európai Unió polgáraivá váltunk. Álmaink netovábbja valósult meg, hogy jólétben, békében, szabadságban éljünk keleti-nyugati szomszédainkkal egyaránt. Mégsem érezzük magunkat jól a bőrünkben. Lehet, hogy az idő elszállt felettünk, és ez az okostelefonos, internetes, ügyfélkapus online világ már nagyon mesze van attól, amiben kiismertük magunkat. Élvezzük az előnyeit és a kényelmét a digitális technikának, de rémülten figyeljük, ahogy a totális kontroll életünket behálózza. Önként szolgáltatjuk ki magunkat számítógépeink kattintásaival, a zsebünkben lévő telefonnal, vagy minden egyes fizetéskor a boltokban. Már nem kell adóbevallást se készíteni, mert a hatóság jobban tudja, mint mi, hogy mennyit kerestünk. A teljes ellenőrzés a háttérben, rejtve és láthatatlanul épül ki. Ezzel szemben a nyilvánosságban ennek ellenkezőjét, a teljes szabadságot hirdetik, bizonygatják, hogy személyiségi jogainknak senki nem szabhat határt, mindenhez jogunk van, éhen pusztulni is. A korlátok nélküli szabadság jogvédői szerint minden megengedett. Még azt is megválaszthatjuk, hogy férfiak, vagy nők akarunk-e lenni, vagy valamilyen egészen más neműek.

Végül, ha át akarjuk tekinteni, hogy milyen világba születtünk bele, és milyen világot hagyunk magunk után, akkor szomorú a mérleg.

A világ népessége megnégyszereződött, 8 milliárdra nőtt, javult az egészségügy, többen születünk és később halunk meg, kétszer olyan sokáig élünk, itt nálunk is 20 évvel nőtt a várható életkor. Biztató még az iskolázás mérlege, az analfabéták aránya harmadára csökkent születésünk óta, de a szegény országokban gyerekek százmilliói iskolázatlanok. Gyors és ugrásszerű gazdasági növekedés és jövedelem gyarapodás történt ezalatt a 7 évtized alatt, a világ négyszer gazdagabb lett. A mérleg árnyoldala, hogy drámaian nőtték a különbségek, óriási

a szakadék az országok között, de az egyenlőtlenség ott van az országokon belül is: A hihetetlenül nagy vagyonok és a mélyszegénység szétszakítja a társadalmakat. De erről keveset beszélünk.

A legszomorúbb azonban a környezet állapotának romlása. Az eszement fogyasztás és mértéktelen pazarlás miatt világméretben elszennyeztük a levegőt, a vizeinket, tengereinket, és hulladék-hegyeket hagyunk utódainkra. Kiirtottuk az erdőket, megmérgeztük szántóföldjeinket, tönkretettük a természetet, Földünk klímáját veszélyeztetjük.

Vigasztaljon bennünket a tudat, hogy Nagy Időket éltünk meg. Ezalatt az idő alatt megszűntek a világtérképen a fehér foltok, és ma már a zsebünkben hordjuk a világtatlaszt. Egyre több ismeretünk van a világról, tanúi voltunk az első űrrepülésnek és a holdraszállásnak, és annak, ahogy tudósaink a sejtek és molekulák titkait kutatva azonosították az emberi örökítőanyag szerkezetét. Még emlékezhetünk az első szívatültetésre, azóta a transzplantáció mindennapossá vált. Már régóta nem tudjuk követni a mesébe illő felfedezéseket és újdonságokat.

Szüleink generációjával szemben nekünk szerencsénk volt, békében élhettünk, és élvezhettük a korszakos találmányok nyújtotta kényelmet, jólétet. És ha van is olyan érzésünk, hogy vesztébe rohan a világ, akkor jusson eszünkbe: *„Sohase mondd, hogy vége, csak azt mondd, hogy ennyi megérte”*.

Csorba Zoltánné Váry Katalin
Budapest 2020. június 19